

بررسی رابطه بین ترجیحات نظام ارزشی و هویت اجتماعی دانشجویان*

حسنعلی جعفری^۱

حسین مهرداد^۲

چکیده:

تحقیق حاضر با هدف «بررسی رابطه بین ترجیحات نظام ارزشی و هویت اجتماعی دانشجویان دانشگاه آزاد واحد خرم‌آباد» صورت گرفته است. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری کلیه دانشجویان دختر و پسر به تعداد ۱۰۵۱۴ نفر بود. تعداد ۴۰۰ نفر با استفاده از فرمول کوکران به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی به عنوان نمونه انتخاب گردید. برای جمع‌آوری داده‌ها، پرسشنامه هویت اجتماعی و مقیاس سنجش نظام ارزشی به کار رفت. روایی محتوایی پرسشنامه‌ها با استفاده از نظر متخصصان تعیین گردید و پایایی این ابزار، با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۸۵ و ۰/۸۲ به دست آمد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها علاوه بر شاخص‌های آمار توصیفی از آزمون‌های آمار استنباطی، ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه استفاده شد. نتایج نشان داد که همبستگی مثبت و معناداری بین ارزش‌های فردی، خانوادگی، هنری، علمی، دینی و ملی با هویت اجتماعی وجود دارد و ارزش‌های دینی، خانوادگی و ملی بهترین پیش‌بینی‌کننده‌های هویت اجتماعی هستند. هویت اجتماعی و ابعاد آن در بین دانشجویان بیشتر از حد متوسط بود. هویت ملی، دینی و خانوادگی اولویت دانشجویان است. ارزش‌های ملی، خانوادگی، اجتماعی و دینی در درجه اول اهمیت و شدت قرار داشتند.

کلید واژه: نظام ارزشی، هویت اجتماعی، ترجیحات.

* تاریخ وصول: ۱۳۹۱/۴/۳ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۸/۱۰

۱- کارشناس ارشد مدیریت آموزشی jafari2021@yahoo.com

۲- عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم‌آباد

۱- مقدمه

امروزه نقش و جایگاه دانشگاه بسیار فراتر از گذشته است و دانش می‌تواند در تمام شئون جامعه اعم از سیاست، فرهنگ و اقتصاد ایفای نقش کند و منشاء دگرگونی و تحول در اشاعه ارزشهای اجتماعی، علم و فناوری باشد. دانشگاه‌ها نقش زیادی در توسعه و اعتلای فرهنگی جامعه، غنای فرهنگ عمومی جهت رشد و توسعه فرهنگ علمی، حفظ، انتقال و بازاندیشی سنتها و میراث فرهنگی گذشته و تجدید حیات جامعه بر عهده دارند (حیدری، ۱۳۸۶، ۸). انسان و جایگاه او در جهان مدت‌هاست که ذهن بشر را به خود مشغول ساخته است و موضوع مناسبی برای تحقیق بوده است. در جامعه امروزی، انسان از ابعاد گوناگون مورد مطالعه قرار گرفته است و از آنجا که هویت نیز بخش مهمی از وجود انسان است و زندگی شخصی و اجتماعی هر شخص تحت تأثیر هویت اوست، بررسی هویت انسان‌ها بسیار قابل توجه است (ایمان و کیذقان، ۱۳۸۲، ۱۲).

هویت^۱، درک هر شخص از خود و هویت اجتماعی درک هر شخص از خود و دیگران از یک سو و درک دیگران از غیر خود از سوی دیگر است. بنابراین هویت اجتماعی امری ذاتی نیست بلکه محصول توافق بوده و همواره در حال ساخته شدن است. روان‌شناسان اجتماعی و جامعه‌شناسان بر این باورند که هویت (حتی هویت فردی) امری غیر شخصی یا به عبارت دیگر امری اجتماعی است که به واسطه‌ی دیالکتیک میان فرد و جامعه شکل می‌گیرد. از دیدگاه این افراد، هر چند هویت معمولاً در نگرش‌ها و احساسات شخصی افراد نمود پیدا می‌کند ولی زمینه و بستر شکل‌گیری آن، زندگی جمعی آن است و تصویری که فرد از خود می‌سازد و یا آگاهی و احساس فرد نسبت به خود بازتاب نگرش دیگران نسبت به اوست (جنکینز^۲، ۱۹۹۶؛ ۱۳۸۱، ۲۵).

هویت به معنای چیستی و کیستی است و از نیاز طبیعی انسان به شناخته شدن و انتساب به چیزی یا جایی بودن به وجود می‌آید. بر آورده شدن این نیاز سبب خود آگاهی فردی در انسان می‌شود و ارضای آن در میان یک گروه انسانی، خودآگاهی مشترک و جمعی یا هویت قومی، تیره‌ای یا ملی آن گروه را تأمین می‌کند (ایمان و کیذقان، ۱۳۸۲، ۱۵).

هویت اجتماعی^۳، احساس تعلق و هم بستگی به یک جامعه است به گونه‌ای که عضو یک جامعه از سایر جوامع متمایز باشد و فرد در مقابل معیارها و ارزش‌های جامعه خود احساس تعهد و تکلیف کند و در امور مختلف آن مشارکت جوید، انتظارات جامعه را از خود پاسخ دهد و در مواقع بحرانی، سرنوشت جامعه و غلبه بر بحران برای او مهم باشد. در این میان جوانان به دلیل خصوصیات

1-Identity

2- Jenkins

3- Social Identity

خاص سنی خود بیشتر تحت تأثیر واقع می‌شوند. وجود شرایطی که بتواند جوانان را یاری کند تا تصور صحیحی از خود داشته و با واقع بینی و عینیت بیشتر به خود بنگرند، یعنی بدانند که کیستند و به دنبال چه می‌باشند، از یک سو سبب اطمینان خاطر و سلامت فکر آنان می‌گردد و از سوی دیگر آنها را قدرت تطبیق می‌بخشد (ایمان و کیدقان، ۱۳۸۲، ۲۵).

اریک اریکسون^۱ (پرچم دار نظریه هویت در روان شناسی) معتقد است که شکل‌گیری و پذیرش هویت فرد، وظیفه‌ای کاملاً دشوار و اضطراب زاست که در آن نوجوان باید نقش‌ها و ایدئولوژی‌های گوناگون را تجربه کند (منصور و دادستان، ۱۳۶۱، ۳۱). از دیدگاه مید^۲، هر فرد هویت یا «خویشتن» خود را از طریق سازمان‌دهی نگرش‌های فردی دیگران در قالب نگرش‌های سازمان یافته‌ی اجتماعی یا گروهی شکل می‌دهد. به بیان دیگر تصویری که فرد از خود می‌سازد و احساسی که نسبت به خود پیدا می‌کند بازتاب نگرشی است که دیگران نسبت به او دارند. تاجفل^۳، هویت اجتماعی را با عضویت گروهی پیوند می‌زند و عضویت گروهی را متشکل از سه عنصر می‌داند: عنصر شناختی (آگاهی از این که فرد به یک گروه تعلق دارد)؛ عنصر ارزشی (فرض‌هایی درباره پیامدهای ارزشی مثبت یا منفی عضویت گروهی) و عنصر احساسی (احساسات نسبت به گروه و نسبت به افراد دیگری که رابطه‌ای خاص با آن گروه دارند). بر این اساس، هویت اجتماعی از دیدگاه تاجفل، عبارت است از آن بخش از برداشت یک فرد از خود که از آگاهی او نسبت به عضویت در گروه (های) اجتماعی سرچشمه می‌گیرد، همراه با اهمیت ارزشی و احساسی منضم به آن عضویت (گل محمدی، ۱۳۸۳، ۴۲-۴۰).

اولین روان‌شناسی که ایجاد هویت را مهمترین عامل پیشرفت شخصی در دوره نوجوانی دانسته و آن را گامی حیاتی در جهت نیل به حیاتی شادمانه و مولد معرفی کرده اریکسون است. از نظر اریکسون موفقیت در زندگی و دستیابی به اهداف و آرمان‌های انسانی در دوران بزرگسالی به نحوه‌ی شکل‌گیری هویت وابسته است که بیشتر در دوران نوجوانی و جوانی روی می‌دهد. فرد در دوران نوجوانی و جوانی، ارزشها، باورها، داوری‌ها و هنجارهای مورد قبول خانواده و جامعه را زیر سؤال می‌برد و در جست و جوی راه حل و پاسخ‌های مناسب به کندوکاو می‌پردازد. نتایج موفقیت آمیز فرآیند رشد روانی و اجتماعی در دوران کودکی، امکان حل تعارضات روانی و اجتماعی را در مراحل بعدی زندگی به فرد می‌دهد. لذا در مقابل آشفتگی و بحران هویت، فرآیند شکل‌گیری هویت و انسجام هویتی قرار دارد (لطف آبادی، ۱۳۸۳، ۷۴).

1-Erik Erikson

2-Gorge hearbert Mead

3-Tajfel

برای مفهوم هویت اجتماعی ابعاد متفاوتی ذکر شده از جمله: هویت دینی؛ به رابطه‌ی انسان با دین و نسبتی که با آن پیدا می‌کند اطلاق می‌شود. سنگ بنای هویت دینی تعهد و پابندی است (شرفی، ۱۳۸۱، ۳۳). هویت خانوادگی؛ به یکی از مهم‌ترین گروه‌های مرجع یعنی والدین و خانواده مربوط می‌شود. ویژگی‌های شخصیتی و سبک زندگی والدین بر روی هویت شخصی و اجتماعی فرد به شدت تأثیر می‌گذارد و بدنه‌ی هویت فرد در کودکی و نوجوانی شکل می‌گیرد. هویت قومی؛ در مطالعه و تحلیل مسائل مربوط به هویت قومی و گروه‌های قومی در جامعه‌شناسی اتفاق نظر وجود ندارد. براساس دیدگاه کنش‌گرایی شش ویژگی برای قومیت وجود دارد که شامل وابستگی خونی و نژاد، زبان، سرزمین، مذهب و رسوم مشترک است (احمدی، ۱۳۸۷، ۱۲). هویت شخصی از دیدگاه جرج هربرت مید به این معنا است که هر فرد هویت یا خویشتن خود را از طریق سازماندهی نگرش‌های فردی دیگران در قالب نگرش‌های سازمان یافته اجتماعی یا گروهی شکل می‌دهد. به بیان دیگر، تصویری که فرد از خود می‌سازد و احساسی که نسبت به خود پیدا می‌کند بازتاب نگرشی است که دیگران نسبت به او دارند (تاجیک، ۱۳۸۴، ۵۱). در روانشناسی، شخصیت و تحول آن، سه مفهوم «خود»، «هویت» و «نظام ارزشی» جایگاه محوری دارند. در این میان، دو جنبه از مفهوم «خود» یعنی «دریافت از خود» و «ارزشمندی خود» و «اغتشاش هویت» و طیف وسیعی از انواع و مراتب «نظام ارزشی» حائز اهمیت اساسی در شناخت وضعیت و تحول نوجوانان است (لطف‌آبادی، ۱۳۸۵، ۱۴).

ارزش‌ها به عنوان مهم‌ترین منبع اخذ هویت‌ها به خصوص هویت اجتماعی و ملی به شمار می‌آیند، به گونه‌ای که هانری مندراس^۱ می‌گوید: «گاهی ارزش‌ها هماهنگ می‌شوند و شکل نظام و آرمان به خود می‌گیرند، یعنی ارزش‌ها سازمان یافته و به صورت یک آرمان در می‌آیند که جامعه آن را به افراد خود عرضه می‌کند که این آرمان راهنمای اندیشه و عمل است» (آرون، ۱۳۸۶، ۱۴). آدمی برای نیل به کمال نیازمند دست‌یابی به توحید و یکپارچگی کلیه نظام‌های روانی و جسمانی خویش است. که این نظام‌ها در حقیقت، تعیین‌کننده‌ی شیوه سازش یافتگی منحصر به فرد و یگانه شخص با محیط هستند. یکپارچگی نیروها در سطح نظام‌های روانی به باوری وحدت بخش در موجود انسانی می‌انجامد که نظام ارزشی نامیده می‌شود. نظام ارزش‌ها به مثابه عامل اصلی سازمان دهنده شخصیت به شمار می‌آید (نیکوگفتار، ۱۳۸۶، ۱۸). ارزش‌ها ابعاد اصلی شخصیت آدمی را تشکیل می‌دهند و معرف فلسفه زندگی افراد هستند. ارزش‌های یک شخص با عقاید، رغبت‌ها و تمایلات او مرتبط است، اما ارزش‌ها مهم‌ترین عامل در نظام عقیدتی و تمایلات انسان هستند. برای تبیین اعتقادات و رغبت‌ها و تمایلات می‌توان از ارزش‌ها که معرف هدف هستند، کمک گرفت. ارزش‌ها دارای شدت

1-Henry Mendras

و ضعف هستند و می‌توان آنها را روی بردار نمایش داد (دلیری، ۱۳۸۳، ۱۰). ارزش‌ها را می‌توان در زمره مهمترین عوامل تعیین‌کننده جهت‌های رفتاری اعضای جامعه و هم‌چنین زیربنای نظم اجتماعی دانست. هم‌چنین می‌توان گفت که تا زمانی که ارزش‌ها و باورهای اجتماعی در جامعه تغییر نکند، در آن جامعه تغییری به وجود نخواهد آمد. ارزش‌های اجتماعی دیرپا و ماندگارند و یک شبه تغییر نمی‌کنند، بلکه استقرار و تغییر آنها به مرور و به تدریج و در بستر زمان صورت می‌گیرد. از این رو شناخت ارزش‌ها در یک مقطع خاص می‌تواند به شناخت و پیش‌بینی بسیاری از رفتارها در آینده کمک نماید (رستمی، ۱۳۸۶، ۳۸).

ارزش‌ها مجموعه قضاوت‌های یک گروه اجتماعی است که جهان را به مقولات مطلوب و نامطلوب تقسیم می‌کند و غالباً جزء بنیادین نظم فرهنگی محسوب می‌شود. (آلپورت،^۱ ۱۹۶۷، نقل از سعیدی‌نژاد، ۱۳۸۸، ۲۴). ارزش‌ها از نگرش‌ها ناشی می‌شوند، به نیازها شبیه هستند و رفتارهای هدفمند را به وجود می‌آورند (فیدر،^۲ ۱۹۹۵). روکاچ^۳ (۱۹۶۸)، بیان می‌کند که ارزش‌ها بر موقعیت‌ها برتری دارند و ارزیابی فرد را از موقعیت‌ها و افراد هدایت می‌کنند، در حالی که بر اهداف کوتاه مدت و درازمدت او تأثیر دارند (فیدر، ۱۹۹۵). بر اساس نظر دریزک و برایت وایت^۴، افراد ارزش‌هایی را درونی می‌کنند که رفتارهای آنان را هدایت و فعالیت‌های آنان را تعدیل می‌کند. در واقع از نظر آنان ارزش‌ها نشان‌دهنده‌ی مصالحه بین نیازهای خود و جامعه در افراد اجتماعی هستند (دریزک و برایت وایت، ۲۰۰۰) و اغلب موجب شکل‌گیری نگرش‌ها می‌شوند (برایت وایت، ۱۹۹۸).

منظور از نظام ارزشی؛ مجموعه ارزش‌های مرتبط به هم می‌باشند که رفتار و کردار فرد را نظم می‌بخشند و غالباً بدون آگاهی فرد شکل می‌گیرند، به بیان دیگر، عبارت است از ترتیب هرمی مجموعه‌ای از ارزش‌ها، که فرد یا افراد جامعه بدان پایبند هستند و بر رفتار فرد یا افراد، بدون آگاهی آنها بدان، حاکم است (همان منبع).

وقتی که فرد دارای ارزش‌های مناسب نباشد، احساس بیگانگی می‌کند و احساس هویت و اهمیت و عزت نفس خود را از دست می‌دهد. بدون یک نظام ارزشی نیرومند، برای فرد مشکل است که یک جریان عمل و شیوه‌ی زندگی را انتخاب کند (دلیری، ۱۳۸۳). جوانان در مقایسه با دیگر گروه‌های سنی از آن رو اهمیت بیشتری دارند که طی چند سال آینده جایگزین گروه سنی بالاتر می‌شوند. به همین دلیل، ارزش‌هایی که این گروه به آن باور دارند، احتمالاً سیمای غالب ارزشی آینده

1-Alport

2-Feather

3-Rokeach

4-Dryzek and Braithwaite

جامعه خواهد بود. لذا سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی فرهنگی معطوف به نظام ارزشی، بدون شناخت ارزش‌های جوانان و عوامل مرتبط با آنها امکان‌پذیر نیست. بنابراین، مطالعه و تحقیق درباره‌ی نظام ارزشی دانشجویان می‌تواند اطلاعات لازم درباره‌ی وضع موجود را فراهم آورد و مبنایی علمی برای برنامه‌ریزی در جهت نیل به اهداف فرهنگی قرار گیرد و از این حیث درخور توجه و اهمیت است. از سوی دیگر، مطالعه‌ی ارزش‌های دانشجویان می‌تواند بازخوردی^۱ از فعالیت‌های آموزشی ارائه دهد تا درباره‌ی نتیجه‌ی آن برنامه‌ها، قضاوت و داوری شود و در صورت لزوم اصلاحات لازم اعمال گردد.

محمدی (۱۳۷۸)، نشان داد که اولویت‌بندی هویت‌ها عبارتند از: هویت مدرن، هویت مذهبی و هویت ملی. مورگادو^۲ (۱۹۹۵؛ نقل از رستمی، ۱۳۸۶) در تحقیق خود نشان داد که نظام ارزشی افراد ممکن است بر رفتارهای مختلف آنها تأثیر بگذارد. همایون فرد (۱۳۷۳)، نشان داد که در بین دختران به ترتیب ارزش‌های دینی، سیاسی، نظری، هنری و اقتصادی در اولویتند (نقل از اشرفی، ۱۳۷۷). عرفانی (۱۳۷۹؛ نقل از دوران، ۱۳۸۱)، به این نتایج دست یافت که سلسله‌مراتب نظام ارزشی دانش‌آموزان به ترتیب اولویت عبارتند از: نظری، سیاسی، اقتصادی، هنری، اجتماعی و مذهبی. تیموری (۱۳۷۷)، در تحقیق خود نتیجه گرفت که ارزش‌های اقتصادی، علمی و سیاسی اولویت‌پسرن است. حسن‌زاده (۱۳۷۹)، به این نتیجه رسید که سلسله‌مراتب ارزش‌های دانش‌آموزان متفاوت است. یافته‌ها نشان می‌دهد که تفاوت سلسله‌مراتب ارزش‌های دانش‌آموزان دختر و پسر معنادار است. دوران (۱۳۸۱)، نشان داد که قوی‌ترین هویت در بین پاسخگویان، هویت خانوادگی و ضعیف‌ترین هویت، هویت ملی می‌باشد. عرفانی (۱۳۸۳؛ نقل از رستمی، ۱۳۸۶)، با استفاده از سنجش دوازده ارزشی اینگلههارت^۳ نتیجه‌گرفته است که گرایش ارزشی بیشتر دانش‌آموزان، فرامادی است. کوهن^۴ (۱۹۸۲؛ نقل از احدی و محسنی، ۱۳۷۰)، در تحقیقی به این نتیجه رسید که تغییر محیط شناختی و محیط اجتماعی نوجوانان باعث تغییر در نظام ارزشی آنها می‌شود. تارانت^۵ و همکارانش (۲۰۰۰؛ نقل از احمدی، ۱۳۸۷)، در زمینه «گروه‌های همسالان و هویت اجتماعی آنان» تحقیقاتی انجام داده‌اند. در این تحقیقات آنها دریافته‌اند که عضویت در گروه همسالان برای نوجوانان (در رابطه با) توسعه اجتماعی و احساس عمومی ارزش خود، مفید است (منشی، ۱۳۸۴). کیتا و

1-Feedback

2-Morgado

3-Ingelhart

4- Kohn

5-Tarrant

استارزیک^۱ (۱۹۹۴؛ نقل از رستمی، ۱۳۸۶)، در تحقیقی زیر عنوان «نگرش‌های والدین و بحران ارزش‌ها در نوجوانان» دریافتند که نگرش‌های والدین می‌تواند در ایجاد یک نظام ارزشی پایا و باثبات در نوجوانان مؤثر باشد. هر قدر بین نگرش‌ها و ارزش‌های والدین و نوجوانان همسانی بیشتر باشد، نوجوانان کمتر به بحران ارزشی مبتلا می‌شوند. الکس و همکاران^۲ (۱۹۹۸؛ نقل از منشی، ۱۳۸۴)، می‌گویند که تغییر در شرایط خانه و شرایط رشدی نوجوانان باعث تغییر در عقاید، ارزش‌ها و رفتارهای نوجوانان می‌شود. لانگو (۱۹۹۵) نشان داد دانشجویانی که سازگاری بالایی بین فرهنگ خانوادگی و دانشگاهی دارند، تعامل اجتماعی بیشتری با سایر دانشجویان، حتی بعد از فارغ‌التحصیلی دارند که این امر ارزش‌های اجتماعی آنان را برجسته می‌کند. اسمیت^۳ و همکاران (۲۰۰۹) نشان دادند که هویت قومی با درونی کردن ارزش‌ها و رفتارهای خانوادگی رابطه‌ی مثبت دارد. حاجیانی (۱۳۸۷) نشان داد که هویت قومی و هویت ملی هر دو در میان اقوام ایرانی، به طور توأمان، قوت و برجستگی دارند و میان ابعاد فرهنگی و اجتماعی هویت قومی و ابعاد فرهنگی (و تا حدودی اجتماعی) هویت ملی رابطه‌ی مثبت و قوی برقرار است.

با استناد به چارچوب نظری و پیشینه‌ی پژوهشی ارائه شده، تحقیق حاضر در نظر دارد به تبیین رابطه بین ترجیحات نظام ارزشی و هویت اجتماعی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد بپردازد و در این راستا، در صدد آزمون سؤالات زیر برآمده است:

سؤال اصلی تحقیق: آیا بین ترجیحات نظام ارزشی و هویت اجتماعی دانشجویان رابطه وجود

دارد؟

سؤالات جزئی تحقیق:

(۱) آیا بین ترجیحات نظام ارزشی و هویت اجتماعی دانشجویان دختر رابطه وجود دارد؟

(۲) آیا بین ترجیحات نظام ارزشی و هویت اجتماعی دانشجویان پسر رابطه وجود دارد؟

۲- روش پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف، از نوع تحقیقات کاربردی است؛ از نظر روش گردآوری اطلاعات، با توجه به موضوع پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی^۴ می‌باشد. جامعه آماری در تحقیق حاضر کلیه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد به تعداد ۱۰۵۱۴ نفر است که از این

1- Kita & starzik

2- Alex

3- Smith

4 - Correlation

تعداد ۷۰۲۹ نفر پسر و ۳۴۸۵ نفر دختر می‌باشند. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۴۰۰ نفر (۱۳۲ نفر دختر و ۲۶۸ نفر پسر) تعیین گردید. برای انتخاب افراد نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبی استفاده شد. برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز، پرسشنامه‌های هویت اجتماعی که توسط اکبرپور (۱۳۸۱) بر مبنای نظریه هویت اجتماعی مید (۱۹۶۴) تهیه گردیده و مقیاس سنجش نظام ارزشی لطف‌آبادی و نوروزی (۱۳۸۳) به کار رفته است.

روایی پرسشنامه هویت اجتماعی، در تحقیقات مختلف مورد تأیید قرار گرفته و پایایی آن بالای ۰/۸۰ گزارش شده است (اکبرپور، ۱۳۸۱).

مقیاس سنجش نظام ارزشی، علاوه بر ارزش‌های شش گانه آلپورت (نظری، اقتصادی، هنری، اجتماعی، سیاسی و مذهبی) چهار ارزش دیگر (فردی، خانوادگی، ملی و جهانی) بدان اضافه شده و هنجاریابی شده است. روایی این مقیاس، اولاً با استفاده از نظر متخصصان روی یکایک گویه‌های آن، ثانیاً با اجرای مقیاس روی یک نمونه‌ی آزمایشی و با مطالعات تحلیل عاملی روی نتایج حاصله، صورت گرفته است. برای تعیین پایایی پرسشنامه از روش‌های شناخته‌شده محاسبه پایایی (شامل آلفای کرونباخ و روش دونیمه کردن^۲) استفاده شده است و میانگین مقادیر پایایی با دو روش مذکور و برای مجموعه ارزش‌های مورد مطالعه در تحقیق بالای ۰/۸۳ به دست آمد (لطف‌آبادی و نوروزی، ۱۳۸۳). در تحقیق حاضر نیز، روایی پرسشنامه‌ها از روش روایی محتوایی^۳ تعیین گردید و با استفاده از روش آلفای کرونباخ پایایی این ابزار محاسبه شد که ضریب آلفای کرونباخ برای هویت اجتماعی برابر با ۰/۸۵ به دست آمد و برای پرسشنامه نظام ارزش‌ها ۰/۸۲ محاسبه گردید.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون سؤالات تحقیق علاوه بر شاخص‌های آمار توصیفی از جمله میانگین و انحراف معیار از آزمون‌های آمار استنباطی مانند ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه استفاده شده است.

۳- یافته‌ها

توصیف هویت اجتماعی و ترجیحات نظام ارزشی

جدول شماره (۱) مشخصه‌های آماری آزمودنی‌ها را بر حسب نمره‌های هویت اجتماعی و ترجیحات نظام ارزشی، نشان می‌دهد.

-
- 1- Cronbach
  - 2- Split half Reliability
  - 3-Content validity

جدول ۱: میانگین نمره‌های آزمودنی‌ها بر حسب هویت اجتماعی و ترجیحات نظام ارزشی

متغیرها	ابعاد	دختر	پسر	کل
هویت اجتماعی	ملی	۲۴/۷۴	۲۵/۳۴	۲۵/۱۴
	مذهبی	۲۲/۶۱	۲۴/۱۹	۲۳/۶۶
	خانوادگی	۲۲/۳۳	۲۲/۹۲	۲۲/۸۳
	شخصی	۱۹/۷۷	۲۰/۵۴	۲۰/۲۸
	قومی	۱۹/۷۴	۱۹/۸۲	۱۹/۹۷
نظام ارزشی	ملی	۶۳	۵۷	۵۷
	خانوادگی	۵۸	۵۳	۵۳
	اجتماعی	۵۵	۵۳	۵۲
	دینی	۵۱	۴۵	۵۰
	علمی	۵۱	۴۵	۴۹
	اقتصادی	۴۹	۴۴	۴۶
	فردی	۴۸	۴۳	۴۵
	هنری	۴۶	۴۰	۴۲
	سیاسی	۳۶	۳۸	۳۷
	جهانی	۳۰	۳۱	۳۰

براساس نتایج جدول (۱) در بین ابعاد هویت اجتماعی، در مجموع، هویت ملی بیشترین میانگین (۲۵/۱۴) و هویت قومی کمترین میانگین (۱۹/۹۷) را به خود اختصاص داده‌اند و در بین ترجیحات نظام ارزشی، ارزش ملی بیشترین میانگین (۵۷) و ارزش جهانی کمترین میانگین (۳۰) را به خود اختصاص داده‌اند. در بین آزمودنی‌های دختر و پسر، هویت ملی، دینی و خانوادگی در اولویت قرار دارد همچنین ارزش‌های ملی، خانوادگی، اجتماعی و دینی در درجه اول اهمیت قرار دارند.

همبستگی بین ترجیحات ارزشی و هویت اجتماعی

جدول ۲: ماتریس ضرایب همبستگی پیرسون بین ترجیحات ارزشی و هویت اجتماعی

فردی	خانوادگی	اقتصادی	سیاسی	اجتماعی	هنری	علمی	دینی	ملی	جهانی
۰/۰۵۱	۰/۲۳۵**	۰/۰۱۸	۰/۰۵۲	۰/۱۸۲**	۰/۱۳۶**	۰/۱۴۶**	۰/۳۸۶**	۰/۲۴۷**	-۰/۱۲۶*

$N=400$ ** $P < 0/01$ * $P < 0/05$

همانطوری که نتایج جدول (۲) نشان می‌دهد، همبستگی مثبت و معناداری بین ارزش فردی و هویت اجتماعی ($r=0/235, P < 0/01$)، ارزش خانوادگی و هویت اجتماعی ($r=0/126, P < 0/05$)،

ارزش اجتماعی و هویت اجتماعی ($P < 0/01$, $r = 0/182$)، ارزش هنری و هویت اجتماعی ($P < 0/01$)، $r = 0/136$ ، ارزش علمی و هویت اجتماعی ($P < 0/01$)، $r = 0/146$ ، ارزش دینی و هویت اجتماعی ($P < 0/01$)، $r = 0/386$ ، ارزش ملی و هویت اجتماعی ($P < 0/01$)، $r = 0/247$ ، وجود دارد و همبستگی منفی و معناداری بین ارزش جهانی و هویت اجتماعی ($P < 0/05$)، $r = -0/126$ ، وجود دارد ولی همبستگی بین ارزش‌های اقتصادی و سیاسی با هویت اجتماعی معنی‌دار نمی‌باشد ($P > 0/05$).

۳- تحلیل رگرسیون هویت اجتماعی از روی ترجیحات نظام ارزشی

در جدول (۲) روابط متغیرها بصورت دو به دو مورد بررسی قرار گرفت، در این بخش برای پیش بینی هویت اجتماعی از روی ترجیحات نظام ارزشی، از تحلیل رگرسیون چند گانه به روش گام به گام استفاده شده است. ارزش‌های ده گانه به عنوان پیش بین و هویت اجتماعی به عنوان متغیر ملاک وارد تحلیل شده‌اند، که نتایج آن در قالب جدول (۳) نشان داده شده است.

جدول ۳: تحلیل رگرسیون هویت اجتماعی از روی ترجیحات نظام ارزشی

مراحل رگرسیون	متغیرهای پیش‌بین	ضرایب	سطح معنی‌داری ضرایب	ضریب همبستگی چندگانه (R)	ضریب تعیین (R^2)	آماره F	سطح معنی‌داری
گام ۱	ارزش دینی	۰/۳۸۶	$P < 0/01$	۰/۳۸۶	۰/۱۴۹	۶۹/۶۴۷	$P < 0/01$
گام ۲	ارزش دینی	۰/۳۶۰	$P < 0/01$	۰/۴۲۶	۰/۱۸۲	۴۴/۰۵۸	$P < 0/01$
	ارزش خانوادگی	۰/۱۸۳	$P < 0/01$				
گام ۳	ارزش دینی	۰/۳۳۲	$P < 0/01$	۰/۴۴۷	۰/۲۰	۳۲/۹۶۰	$P < 0/01$
	ارزش خانوادگی	۰/۱۵۸	$P < 0/01$				
	ارزش ملی	۰/۱۴۱	$P < 0/01$				

نتایج جدول (۳) نشان می‌دهد که معادله‌های رگرسیونی در سطح $0/01$ معنی‌دار هستند ($P < 0/01$). به عبارتی مدل‌های رگرسیونی از برازش مناسب برخوردارند. در گام ۱، ارزش دینی حدود ۱۵ درصد واریانس هویت اجتماعی را تبیین می‌کند ($P < 0/01$)، $F = 69/647$ ، $R^2 = 0/149$ ، در گام ۲ با ورود ارزش خانوادگی، میزان واریانس تبیین شده به حدود ۱۸ درصد افزایش می‌یابد ($P < 0/01$)، $F = 44/058$ ، $R^2 = 0/182$ و در گام ۳ با ورود ارزش ملی میزان واریانس تبیین شده هویت اجتماعی توسط این ارزش‌ها به ۲۰ درصد افزایش می‌یابد ($P < 0/01$)، $F = 32/960$ ، $R^2 = 0/20$. بر این اساس بهترین پیش‌بینی کننده‌های هویت اجتماعی، ارزش‌های دینی، خانوادگی و ملی هستند. با توجه

به مدل نهایی (گام ۳)، بر اساس ضرایب رگرسیونی استاندارد شده بتا ( )، به ازای یک واحد افزایش در انحراف استاندارد ارزش‌های دینی، خانوادگی و ملی، هویت اجتماعی به ترتیب ۰/۳۳۲، ۰/۱۵۸ و ۰/۱۴۱ واحد افزایش می‌یابد.

۳- همبستگی بین ترجیحات ارزشی و هویت اجتماعی در بین آزمودنی‌ها به تفکیک جنسیت

جدول ۴: ماتریس ضرایب همبستگی پیرسون بین ترجیحات ارزشی و هویت اجتماعی در بین آزمودنی‌های به تفکیک جنسیت

آزمودنی	فردی	خانوادگی	اقتصادی	سیاسی	اجتماعی	هنری	علمی	دینی	ملی	جهانی
دختر	۰/۲۰۶*	۰/۲۴۲**	۰/۰۰۸	۰/۰۳۵	۰/۲۹۲**	۰/۳۶۴**	۰/۲۶۵**	۰/۶۷۵**	۰/۱۸۴*	۰/۰۱۳
پسر	۰/۰۱۷	۰/۲۲۵**	۰/۰۴۴	۰/۰۴۷	۰/۱۵۲*	۰/۰۳۲	۰/۱۵۴*	۰/۴۱۸**	۰/۲۸۵**	-۰/۱۹۸**

** $P < 0.01$ * $P < 0.05$

همانطوری که نتایج جدول (۴) نشان می‌دهد، در بین آزمودنی‌های دختر، همبستگی مثبت و معناداری بین ارزش فردی و هویت اجتماعی ($r=0.206, P<0.05$)، ارزش خانوادگی و هویت اجتماعی ($r=0.242, P<0.01$)، ارزش اجتماعی و هویت اجتماعی ($r=0.292, P<0.01$)، ارزش هنری و هویت اجتماعی ($r=0.364, P<0.01$)، ارزش علمی و هویت اجتماعی ($r=0.265, P<0.01$)، ارزش دینی و هویت اجتماعی ($r=0.675, P<0.01$)، ارزش ملی و هویت اجتماعی ($r=0.184, P<0.05$) وجود دارد ولی رابطه معنی‌داری بین ارزش‌های اقتصادی، سیاسی و جهانی با هویت اجتماعی وجود ندارد ($P>0.05$). از طرفی در بین آزمودنی‌های پسر، نتایج جدول نشان می‌دهد که همبستگی مثبت و معنی‌داری بین ارزش خانوادگی و هویت اجتماعی ($r=0.225, P<0.01$)، ارزش اجتماعی و هویت اجتماعی ($r=0.152, P<0.05$)، ارزش علمی و هویت اجتماعی ($r=0.154, P<0.01$)، ارزش دینی و هویت اجتماعی ($r=0.418, P<0.01$)، ارزش ملی و هویت اجتماعی ($r=0.285, P<0.01$) وجود دارد و همبستگی منفی و معنی‌داری بین ارزش جهانی و هویت اجتماعی وجود دارد ($r=-0.198, P<0.01$)، ولی رابطه معنی‌داری بین ارزش‌های اقتصادی، سیاسی و هنری با هویت اجتماعی وجود ندارد ($P>0.05$).

۴- تحلیل رگرسیون هویت اجتماعی از روی ترجیحات نظام ارزشی در بین آزمودنی‌ها به

تفکیک جنسیت

در جدول (۴) روابط متغیرها بصورت دو به دو مورد بررسی قرار گرفت، در این بخش برای

پیش بینی هویت اجتماعی از روی ترجیحات نظام ارزشی، از تحلیل رگرسیون چند گانه به روش گام به گام استفاده شده است. ارزش‌های ده گانه به عنوان پیش بین و هویت اجتماعی به عنوان متغیر ملاک وارد تحلیل شده‌اند، که نتایج آن در قالب جدول (۵) نشان داده شده است.

جدول ۵: تحلیل رگرسیون هویت اجتماعی از روی ترجیحات نظام ارزشی در بین آزمودنی‌های به تفکیک جنسیت

آزمودنی‌ها	مراحل رگرسیون	متغیرهای پیش‌بین	ضرایب	سطح معنی‌داری ضرایب	ضریب همبستگی چندگانه (R)	ضریب تعیین (R ²)	آماره F	سطح معنی‌داری
دختر	گام ۱	ارزش دینی	۰/۶۷۵	P<۰/۰۱	۰/۶۷۵	۰/۴۵۶	۱۰۸/۸۶۱	P<۰/۰۱
	گام ۲	ارزش دینی	۰/۶۵۷	P<۰/۰۱	۰/۶۹۶	۰/۴۸۵	۶۰/۶۷۴	P<۰/۰۱
		ارزش	۰/۱۷۱	P<۰/۰۱				
گام ۳	ارزش دینی	۰/۶۱۹	P<۰/۰۱	۰/۷۱۶	۰/۵۱۳	۴۴/۹۳۸	P<۰/۰۱	
	ارزش	۰/۲۰۱	P<۰/۰۱					
	ارزش ملی	۰/۱۷۴	P<۰/۰۱					
پسر	گام ۱	ارزش دینی	۰/۴۱۸	P<۰/۰۱	۰/۴۱۸	۰/۱۷۵	۵۶/۳۴۱	P<۰/۰۱
	گام ۲	ارزش دینی	۰/۳۶۷	P<۰/۰۱	۰/۴۵۲	۰/۲۰۴	۳۴/۰۳۲	P<۰/۰۱
		ارزش	۰/۱۸۰	P<۰/۰۱				
گام ۳	ارزش دینی	۰/۳۹۴	P<۰/۰۱	۰/۴۷۰	۰/۲۲۱	۲۴/۹۸۳	P<۰/۰۱	
ارزش خانوادگی	۰/۷۸۱	P<۰/۰۱						
	ارزش ملی	۰/۳۲۱	P<۰/۰۱					

نتایج جدول (۵) نشان می‌دهد که در بین آزمودنی‌های دختر، معادله‌های رگرسیونی در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار هستند (P<۰/۰۱). به عبارتی مدل‌های رگرسیونی از برازش مناسب برخوردارند. در گام ۱، ارزش دینی حدود ۴۶ درصد واریانس هویت اجتماعی را تبیین می‌کند (P<۰/۰۱، F=۱۰۸/۸۶۱، R²=۰/۴۵۶). در گام ۲ با ورود ارزش خانوادگی، میزان واریانس تبیین شده به حدود ۴۹ درصد افزایش می‌یابد (P<۰/۰۱، F=۶۰/۶۷۴، R²=۰/۴۸۵) و در گام ۳ با ورود ارزش ملی میزان واریانس تبیین شده هویت اجتماعی توسط این ارزش‌ها به ۵۱ درصد افزایش می‌یابد (P<۰/۰۱، F=۴۴/۹۳۸، R²=۰/۵۱۳). بر این اساس، بهترین پیش‌بینی‌کننده‌های هویت اجتماعی، ارزش‌های دینی، خانوادگی و ملی هستند. با توجه به مدل نهایی (گام ۳)، بر اساس ضرایب رگرسیونی استاندارد شده (بتا)، به ازای یک واحد افزایش در انحراف استاندارد ارزش‌های دینی، خانوادگی و ملی، هویت اجتماعی به ترتیب ۰/۶۱۹، ۰/۲۰۱ و ۰/۱۷۴ واحد افزایش می‌یابد. همچنین در بین آزمودنی‌های پسر، نتایج نشان می‌دهد که معادله‌های رگرسیونی در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار هستند (P<۰/۰۱). به عبارتی مدل‌های رگرسیونی از

برآزش مناسب برخوردارند. در گام ۱، ارزش دینی حدود ۱۸ درصد واریانس هویت اجتماعی را تبیین می‌کند ($R^2=0/175$, $F=56/341$, $P<0/01$). در گام ۲ با ورود ارزش خانوادگی، میزان واریانس تبیین شده به حدود ۲۰ درصد افزایش می‌یابد ($R^2=0/204$, $F=34/032$, $P<0/01$) و در گام ۳ با ورود ارزش ملی میزان واریانس تبیین شده هویت اجتماعی توسط این ارزش‌ها به ۲۲ درصد افزایش می‌یابد ($R^2=0/221$, $F=24/983$, $P<0/01$). بر اساس نتایج مذکور، بهترین پیش‌بینی کننده‌های هویت اجتماعی، ارزش‌های دینی، خانوادگی و ملی هستند. با توجه به مدل نهایی (گام ۳)، بر اساس ضرایب رگرسیونی استاندارد شده بتا ( )، به ازای یک واحد افزایش در انحراف استاندارد ارزش‌های دینی، خانوادگی و ملی، هویت اجتماعی به ترتیب ۰/۳۹۴، ۰/۱۷۸ و ۰/۱۳۲ واحد افزایش می‌یابد.

۴- نتیجه‌گیری

در پاسخ به سؤال اصلی تحقیق «آیا بین ترجیحات نظام ارزشی و هویت اجتماعی رابطه وجود دارد؟» نتایج تحلیل‌های صورت گرفته نشان داد که همبستگی مثبت و معنی‌داری بین ارزش‌های فردی، خانوادگی، هنری، علمی، دینی و ملی با هویت اجتماعی وجود دارد (ضرایب همبستگی بین ۰/۱۳۶ تا ۰/۳۸۶ متغیر بودند)، همچنین همبستگی منفی و معنی‌داری بین ارزش جهانی و هویت اجتماعی، وجود داشت ولی همبستگی بین ارزش‌های اقتصادی و سیاسی با هویت اجتماعی معنی‌دار نبود. نتایج تحلیل رگرسیون انجام شده نشان داد که ارزش دینی حدود ۱۵ درصد واریانس هویت اجتماعی را تبیین می‌کند که با ورود ارزش خانوادگی، میزان واریانس تبیین شده به حدود ۱۸ درصد افزایش می‌یابد و با ورود ارزش ملی میزان واریانس تبیین شده هویت اجتماعی توسط این ارزش‌ها به ۲۰ درصد افزایش می‌یابد. بر این اساس چنین استنباط می‌شود که بهترین پیش‌بینی کننده‌های هویت اجتماعی، ارزش‌های دینی، خانوادگی و ملی هستند. نتایج این تحقیق در این زمینه با یافته تحقیقات محمدی (۱۳۷۸)، ایمان و کیدقان (۱۳۷۹)، حسن‌زاده (۱۳۷۹)، و اکبرپور (۱۳۸۱) همسویی قابل توجهی دارد. همچنین با نتایج تحقیق ویلمز (۲۰۰۰) به نقل از اکبرپور (۱۳۸۱)، تارانت و همکاران (۲۰۰۰) به نقل از منشی (۱۳۸۴)، نیز همخوانی دارد.

نتایج تحلیل‌های صورت گرفته در پاسخ به سؤال دوم تحقیق «آیا بین ترجیحات نظام ارزشی و هویت اجتماعی دانشجویان دختر رابطه وجود دارد؟» نشان داد که همبستگی مثبت و معنی‌داری بین ارزش‌های فردی، خانوادگی، اجتماعی، هنری، علمی، دینی و ملی با هویت اجتماعی وجود دارد ولی رابطه معنی‌داری بین ارزش‌های اقتصادی، سیاسی و جهانی با هویت اجتماعی وجود ندارد. از طرفی نتایج بدست آمده از اجرای تحلیل رگرسیون، نشان داد که ارزش دینی در تبیین واریانس نمرات هویت اجتماعی حدود ۴۶ درصد از تغییرات را به خود اختصاص داده است که ورود ارزش

خانوادگی، میزان واریانس تبیین شده به حدود ۴۹ درصد افزایش یافت و با ورود ارزش ملی میزان واریانس تبیین شده هویت اجتماعی توسط این ارزش‌ها به ۵۱ درصد افزایش یافته است. براین اساس، ارزش‌های دینی، خانوادگی و ملی پیش‌بینی کننده‌های مناسبی برای هویت اجتماعی بودند. همچنین در پاسخ سؤال سوم تحقیق «آیا بین ترجیحات نظام ارزشی و هویت اجتماعی دانشجویان پسر رابطه وجود دارد؟» نتایج تحلیل‌های صورت گرفته نشان داد که همبستگی مثبت و معنی‌داری بین ارزش‌های خانوادگی، اجتماعی، علمی، دینی و ملی با هویت اجتماعی وجود دارد و بین ارزش جهانی و هویت اجتماعی رابطه منفی وجود دارد ولی رابطه معنی‌داری بین ارزش‌های اقتصادی، سیاسی و هنری با هویت اجتماعی مشاهده نشد. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون انجام شده حاکی از آن بود که ارزش دینی به تنهایی حدود ۱۸ درصد واریانس هویت اجتماعی را تبیین می‌کند و با ورود ارزش خانوادگی، میزان واریانس تبیین شده به حدود ۲۰ درصد افزایش می‌یابد که با ورود ارزش ملی میزان واریانس تبیین شده هویت اجتماعی توسط این ارزش‌ها به ۲۲ درصد افزایش می‌یابد. بر اساس نتایج مذکور، بهترین پیش‌بینی کننده‌های هویت اجتماعی، ارزش‌های دینی، خانوادگی و ملی هستند. یافته‌های تحقیقات محمدی (۱۳۷۸)، ایمان و کیدقان (۱۳۷۹)، حسن‌زاده (۱۳۷۹)، اکبرپور (۱۳۸۱)، حاجیانی (۱۳۸۷)، لانگو (۱۹۹۵)، ویلمز (۲۰۰۰) و تارانت و همکاران (۲۰۰۰)، با نتایج بدست آمده در تحقیق حاضر مطابقت دارد.

فهرست منابع

- ۱- احدی، حسن و محسنی، نیک‌چهره، ۱۳۷۰، روانشناسی رشد: مفاهیم بنیادی در روانشناسی نوجوانی و جوانی، تهران، نشر بنیاد.
- ۲- احمدی، سیروس، ۱۳۸۷، آشنایی با انواع هویت، رشد مشاور مدرسه، دوره سوم، شماره ۴.
- ۳- اشرفی، ابوالفضل، ۱۳۷۷، بی‌هویتی اجتماعی و گرایش به غرب، بررسی عوامل اجتماعی فرهنگی مؤثر بر گرایش نوجوانان به الگوهای غربی رپ و هوی متال در تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۴- ایمان، محمدتقی و کیدقان، طاهره، ۱۳۸۱، بررسی عوامل مؤثر بر هویت اجتماعی زنان، بهار ۸۲ فصلنامه علمی پژوهشی علوم انسانی دانشگاه الزهرا (س) سال دوازدهم و سیزدهم، شماره ۴۴ و ۴۵.
- ۵- آرون، ریمون، ۱۳۸۶، مراحل اساسی سیر اندیشه در جامعه‌شناسی، ترجمه باقر پرهام، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- ۶- تیموری، کاوه، ۱۳۷۷، بررسی و مقایسه نظام ارزش‌های پسران و پدران و عوامل مؤثر بر آن در

- شهر تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- ۷- جنکینز، ریچارد، ۱۳۸۱، هویت اجتماعی، ترجمه تورج یاراحمدی تهران، نشر شیرازه.
- ۸- حاجیانی، ابراهیم، ۱۳۸۷، نسبت هویت ملی با هویت قومی در میان اقوام ایرانی، مجله جامعه‌شناسی ایران، سال نهم، شماره‌های ۳ و ۴، ص ۱۶۴-۱۴۳.
- ۹- حسن‌زاده، رمضان، ۱۳۷۹، بررسی سلسله مراتب ارزشهای دانش‌آموزان دوره متوسطه استان‌های مازندران و گلستان، فصل‌نامه دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان، سال دوم، شماره ۵.
- ۱۰- دلیری، رویا، ۱۳۸۳، بررسی سلسله مراتب ارزش‌ها در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر تهران.
- ۱۱- دوران، بهزاد، ۱۳۸۱، تأثیر فضای سایبرنتیک بر هویت اجتماعی، پایان‌نامه دکتری، تهران، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی.
- ۱۲- رستمی، روح‌الله، ۱۳۸۶، بررسی سلسله مراتب نظام ارزشی دانشجویان و عوامل مؤثر بر آن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، پیام نور ایلام.
- ۱۳- سعیدی‌نژاد، حمیدرضا، ۱۳۸۷، بررسی رابطه ارزش‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی با از خودبیگانگی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه، گزارش پژوهشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه.
- ۱۴- گل‌محمدی، احمد، ۱۳۸۳، جهانی‌شدن، فرهنگ، هویت، تهران، نشر نی، چاپ دوم.
- ۱۵- لطف‌آبادی، حسین، ۱۳۸۵، آموزش شهروندی ملی و جهانی همراه با تحکیم هویت و نظام ارزشی دانش‌آموزان، فصل‌نامه نوآوری‌های آموزش و پرورش، سال پنجم، شماره ۱۷.
- ۱۶- لطف‌آبادی، حسین و نوروزی، وحیده، ۱۳۸۳، نظریه‌پردازی و مقیاس‌سازی برای سنجش نظام ارزشی دانش‌آموزان نوجوان ایران، فصل‌نامه علمی - پژوهشی نوآوری‌های آموزشی، شماره ۷.
- ۱۷- منشی، فائزه، ۱۳۸۴، تأثیرپذیری نظام ارزشی دانش‌آموزان از خانواده و مدرسه، فصل‌نامه خانواده و پژوهش، شماره یک، سال دوم، وزارت آموزش و پرورش، پژوهشکده اولیاء و مربیان.
- ۱۸- منصور، محمود و دادستان، پری‌رخ، ۱۳۶۱، روانشناسان ژنتیک، تهران، انتشارات ژرف.
- ۱۹- نیکوگفتار، منصوره، ۱۳۸۶، رابطه بین سلسله مراتب ارزش‌ها و سلامت عمومی، پژوهش‌های روان‌شناختی، دوره ۱۰، شماره ۱ و ۲.
- 20- Braithwaite, V, 1998, "The value balance model of political evaluation". *British Journal of Psychology*, 89, 223-247.
- 21- Dryzek, J.S., & Braithwaite, V, 2000, "On the prospects for democratic deliberation: Values analysis applied to Australian politics". *Political Psychology*, 21, 241-266.
- 22- Feather, N.T, 1995, "Values, valences and choice: the influence of values on

-
- the perceived attractiveness and choices of alternatives." *Journal of Personality & Social Psychology*, 68, 1135-1151.
- 23- Lango, D.R, 1995," Mexican American female enrollment in graduate programs: A study of the characteristics that may predict success." *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 17 (1), 33-48.
- 24- Rokeach, M, 1968, "Beliefs, attitudes and values: A theory of organization and change." SN Francisco: Jossey-Bass Inc.
- 25- Smith, C.o., Levine, D.V., Smith, E.P., Dumas, J., & Prinz, R.J ,2009, "A Developmental Achievement and Behavior in African American Children." *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 15 (2): 145- 157.